

תקשורת וממשל - תיאוריות תחת מבחן

כתב: גיל סימה

על מה נדון בפרק זה?

- בפרק זה נלמד על הקשרים המתפתחים בין מערכות השלטון לתקשורת
- נציג מספר דגמים למערכות קשרים בין ממשל לתקשורת

דגמי התקשורת:

- מודל טוטליטרי/סובייטי
- מודל אוטוריטארי
- מודל אחריות חברתית
- מודל ליברלי
- דגם הישראלי המעורב

משחקי שלטון

מודל אוטוריטארי

המודל הוותיק ביותר, מהימים בהם החלה העיתונות (מאות 16, 17), מוזכר ככזה שנולד במדינות מלוכניות, אבל לא מתקיים רק בהן.

מאפיינים מרכזיים:

- העדר עצמאות לתקשורת, שכפופה לסמכות המדינה
- המדינה היא ערך עליון ולא חופש הביטוי, לכן יש לה מעמד עדיף על זה של אזרחים
- התקשורת לא חייבת להזדהות אידיאולוגית עם השלטון, אבל אסורה ביקורת עליו

• המודל מצדיק יחסי פיקוח רשמיים: חקיקה, רישוי, ייבוא מבוקר של עיתונות זרה, צנזורה, פיקוח של המדינה, סובסידיות

• הבעלות היא בעיקר פרטית

• דגם זה יכול להתקיים גם בחברות שאינן אוטוריטאריות, במצבים בהם התקשורת נתפשת כמי שמסכנת את השלטון: שטחים כבושים, מצבי מלחמה או משבר אחרים

• לעיתונאים ולאנשי תקשורת אין חופש פעולה בתוך ארגוני התקשורת

• כל סטייה מן המדיניות הרשמית, וכל ביקורת על הממסד הפוליטי או על ערכיו ייחשבו כעבירה פלילית הראויה לעונש

המודל האוטוריטארי

מודל טוטליטרי/סובייטי

דגם שנכתב במיוחד לאור השלטון הסובייטי בברית המועצות. עשוי להתאים גם לחברות כמו צפון קוריאה, קובה וסין בעבר.

מאפיינים מרכזיים:

- במרכז עומדת המפלגה, שמייצגת את העם ואת רצונו הכללי. וכמובן, פועלת למענו
- התקשורת היא זרוע שלטונית (Arm of State). ולכן התקשורת כולה בידי המפלגה, שמפקחת על כל שלבי הביצוע. אין צנזורה, כי היא כבר מובנית

• הפיקוח הוא על התקשורת המקומית ועל ייבוא של תקשורת מחו"ל

• התקשורת היא חלק מתהליך החינוך: כלפי פנים וכלפי חוץ

• לשלטון יש אחיזה מלאה באמצעי הייצור המנטאליים

הדגם הטוטליטארי

מאפיין	אוטוריטארית	סובייטית
בעלות	פרטית - מניע כלכלי	מדינה – אידיאולוגי
תפקיד פוליטי	שלילי - מניעת ביקורות	חיובי – צריכה לעורר מודעות פוליטית ושלטונית
ביקורת על הממשל	איסור מוחלט	מותר, אך מוגבל, לא את סוג המשטר אלא את המנגנון (הביורוקרטיה), שסתום לשחרור לחץ
תפקיד דיפרנציאלי	שימור הסטאטוס-קוו	יסייעו לחולל שינוי, אך כמובן בכיוון הרצוי
מבנה החברה	מבנה נוקשה של מעמדות	על מעמדית
מנגנוני פיקוח	היו, אך לא הצליחו	ריכוזיות, התקשורת היא חלק מהממסד

דגם ליבראלי

העקרונות המרכזיים של דגם זה לקוחים מתיאוריית הזכויות הבסיסיות של הפרט (הובס): היחיד נולד עם חירויות בסיסיות, למשל חופש הדעה, חופש הביטוי ועוד.

דגם זה לא יושם מעולם

מאפיינים מרכזיים:

- ביטוי חופשי וציבורי הוא הדרך הטובה ביותר להגיע לאמת ולחשוף טעויות
- האינטרס של החברה הוא שכל הפרטים יוכלו להתבטא וכך יידעו כולם מה האחר חושב
- מותר לפרסם הכול, גם דברים שמזיקים לשלטון, ובלבד שיהיו אמת

- המבחן אינו מה טוב לשלטון אלא מהי האמת
- שוק התקשורת מקביל לרעיון החופש בשוק הסחורות. כמה שיותר, יותר טוב
- אין צנזורה, אין רישוי, אין הגבלה חוקית על איסוף מידע, אין התערבות שלטונית
- העיתונות תימנע מפגיעה בפרט

מדוע הדגם הליברלי לא יושם מעולם?

- מונופול כלכלית- לשוק הייתה תשובה אחרת בעניין הריבוי, החופש והגישה השווה
- אמצעי התקשורת פועלים במישורים חינוכיים ותרבותיים, כך שאיש לא יאפשר להם חופש מוחלט
- שיקולים מסחריים גברו על אינטרסים ציבוריים
- הבעלות על המידע נותרה בידי המדינה

מודל האחריות החברתית

דגם זה מנסה ללמוד מטעויות המודל הליברלי ולהיות מציאותי יותר. מנסה להתמודד עם כל מה שהכשיל את הרעיון הליברלי

לתקשורת תפקיד חיוני בדמוקרטיה, אבל יש לה גם חובות. הדגם מבכר אמנה בין התקשורת לחברה (כתובה או לא), במקום ריבוי חוקים. בעלות על אמצעי תקשורת איננה כבעלות על עסק אחר

מאפיינים כלליים

- דגש על אוטונומיה תקשורתית בצד מחויבות לחברה (לא לשלטון)
- התקשורת מסכימה שיחולו עליה הגבלות ויהיו מנגנוני פיקוח וריסון (מועצות למיניהן)
- איש התקשורת מחויב לאזרח ולא לשלטון או לבעלים
- קיום סטנדרטים מקצועיים ברורים (אתיקה)
- התקשורת תשקף את המגוון החברתי

הדגם הישראלי המעורב

דגם זה משלב בין האחריות החברתית (מהיותה של ישראל מדינה דמוקרטית) לעקרונות מהדגם האוטוריטארי (התערבות השלטון באמצעי התקשורת)

מאפיינים כלליים:

- המודל יוצא נגד המונפול של המקצוענים והמקצוענות.
- נורמות ושינוי חקיקתי יובילו לכך שתהיה אפשרות ביטוי לכלל, וחידושים טכנולוגיים יתרמו לכך (כבלים, לוויין, אינטרנט)
- יש לעודד כלי תקשורת קטנים, מקומיים ונגישים לאזרח (טלוויזיה קהילתית)
- מודל זה מברך על הריבוי, קנה המידה הקטן, מקומיות, העדר מיסוד, תקשורת אופקית ואינטראקטיבית בין שווים

- דגם זה יביא בהמשך ללידת העיתונות האזרחית (Civic Journalism)
- שיקולים כלכליים ומקצועיים לא נכונים הולידו תקשורת שמצטיינת בהעמקת פערים ופחות בצמצומם או בפיתרון בעיות